

МИЛИВОЈ НЕНИН

ХИМНА ПРИЈАТЕЉСТВУ
ИЛИ
НЕОБИЧНА ПРЕЋУТКИВАЊА

Писма Милорада Павића Боровоју Маринковићу

У мајском *Летопису Матице српске* 2010. године тадашњи уредник *Летописа*, Иван Негришорац, објавио је текст „Прозорљиво око Милорада Павића”.¹ Текст се састоји из три целине, а друга целина је посвећена једној од првих Павићевих песама (учио нас је професор Павић на часовима, да се чувамо одреднице *јрви*, отуда додајем „једној од првих”)... Песма, „Дубровачки фрагменат”, сазнајемо из тог текста, добијена је из једне приватне збирке и уступљена је Рукописном одељењу Матице српске. „На самом врху прве странице налазила се Павићева посвета, али она не представља саставни део текста, није њен епиграф, него је додаток, руком написана на хартији по којој је песма машински откуцана” – пише Иван Негришорац.

Данас, када ни писац посвете ни онај коме је песма посвећена нису међу живима, можемо рећи да је песма била у поседу Боровоја Маринковића и да је посвета гласила: „Пријатељу Бори да не заборави Цилета.”²

¹ Иван Негришорац, „Прозорљиво око Милорада Павића”, *Летопис Матице српске*, књ. 485, св. 5, 889–903.

² Милорад Павић је умро 30. новембра 2009, а Боровоје Маринковић 27. фебруара 2012. Иначе, Павић је рођен 15. октобра 1929. године, а Боровоје Маринковић 19. новембра 1930; међутим, рат који је прекинуо њихово редовно школовање, учинио је да буду исписници током студија. (Нека и ово остане забележено: упознали су се првог дана студија, испред кабинета Вида Латковића.)

Али, не почињем причу о том тексту у *Лейоису Мајице српске* због тог „открића”, већ због тога што је баш у тај број *Лейоиса*, уз ту Павићеву песму, систематични и уредни Боривоје Маринковић оставио шест Павићевих писама. (Не само што „пријатељ Бора” није заборавио „Цилета”, већ је учинио да га ни ми не заборавимо: писма, за која нису знали ни његови најближи, оставио је тако, да једноставно морају бити пронађена!)

А писма су, читаоци ће то већ видети, више него драгоценна! Не само што говоре о младалачким искуствима, пријатељствима, интересовањима, литерарним плановима, моди, актуелним вицевама, што наговештавају великог писца, већ бацају и ново светло на 1954. и 1955. годину у Павићевом животу. Откривају нам ова писма, на пример, да Павић сарадњу са Радио Београдом није почео 1955. године, већ годину дана раније... Али, говоре нам та писма и о великим, накнадним, Павићевим прећуткивањима! Подсећам да у књизи Радована Поповића *Први йисац тирећез миленијума* (Београд 2009), поменуће године, заједно, не заузимају ни пуну страницу.³ (Као да је Павић желео да их заборави!)⁴

Писма су машински откуцана (сан свих приређивача писама), а у поседу су удовице Боривоја Маринковића, Мирјане Маринковић. Захваљујући њеној предусретљивости ми данас читам оно што би се, с пуним правом, могло назвати епистоларном књижевношћу... Павић најчешће није довршавао писма у дану када их је почео. Отуда понекад куца само месец – без прецизног датума, а понекад (као у VI писму на пример) имамо и два месеца. Пошто је на коверти сваког писма ударен жиг када је писмо стигло у Битољ (не „откривамо” војну пошту из разумљивих разлога) – у угластим заградама доносимо тај датум. На полеђини једне од коверата сазнајемо и Павићеву београдску адресу: Косте Јовановића бр. 10.

Но, пустимо писма да сама говоре. Неопходна објашњења донећемо после писама. А у фуснотама, уз писма, су објашњења која се тичу машинописа...

³ О те две године има укупно 19 редака. Бележи Радован Поповић да је Павић 1954. године дипломирао, објавио први рад, одустао од музике. Али, бележи и да је Павић био члан алпинистичке репрезентације Србије. Помиње се и сарадња са Радио Београдом, одлазак у војску у Сарајево, па у Високо... Једина личност која се помиње у том периоду јесте Ђамил Сијарић, са којим се наш јунак упознао у Сарајево.

⁴ Кажем „као да је Павић желео да их заборави”, јер је књига Радована Поповића писана на основу „биографских одломака из дела Милорада Павића – прича, романа и стихова, али и многобројних изјава, чланака и интервјуа”... Поменуће на крају Радован Поповић да је користио и казивања Павићевих савременика, али је очигледно да је Павић сам обликовао своју биографију – чак и у ситуацијама кад је стављао своју библиографију испред биографије.

*
* *

I

Београд 24 септембра
2 сата (после ручка)
моја соба

Драги Боро,

За ручком сам добио Твоје писмо тојест, карту која ме је обрадовала као ретко које писмо. Одмах сам се попео у собу и сео да Ти одговорим. Морам, пре свега, да се извинем што нисам дошао да те испратим, али Ти знаш у каквом сам се стању ја тада налазио: 48 часова без спавања! пијана! ноћ чекања на пристаништу! и као апотеоза проклета емисија која чека да буде довршена!

Данас сам био са Пецијом на факултету; и он се спрема у војску, а као цубок, можда ћу поћи и – ја! Још не знам тачно, али врло је вероватно.

Узео сам тезу: „Бајрон и бајронизам у српско-хрватској књижевности”.

Јелена Шаулић и онај други кандидат за асистентско место на „Вуковом и Доситејевом музеју” потврђени су.

Сада куцам онај чланак о Доситеју за „Књижевне новине”. Све ми то личи на сређивање ствари пред селидбу.

На факултету полаже 60 кандидата дипломски! Пеца не испитује. Испит тече овако:

Глига Драги Видо (врата)
(клуца)

(три реда скамија са будућим професорима)⁵

Овај метод полагања назван је „деригуз” метод. Показао се као одличан: нико не пада, али да је клизаво, клизаво је.

Неђа од оног „миловања” пред „Три шешира”⁶ држи на вратима цедуљу: „На путу сам! Неђа” и ником живом не отвара; мене је два пута легитимисао пре но што ме је пустио унутра.

После оног „бурека у зору” био сам поново пијан једно вече и ишао код Стеве на „шеву”. Однос је био 6 : 1 у корист мушке екипе.

⁵ Павић је руком нацртао стрелицу од клупе ка лево, а од испитивача на десно. Под звездом је то у фусноти уз писмо објаснио: „стрелица показује правац кретања кандидата”.

⁶ Милорад Павић није написао „шешира”, већ је нацртао шешир.

Не знам шта бих још могао да ти причам.
Ово су најважнији детаљи; остало идући пут, а дотле
Прими много поздрава од твог искреног друга

Циција
(Цицко)⁷

ПС док сам писао, ваљак ми претурио чашу са ракијом!⁸

[26. IX 1954.]

II

Мамицин синчићу!

Видим да постајеш човек. Тај те процес, наравно, плаши и збуњује, као што се обично догађа са децом у прелазним периодима. Не бој се, ништа ручицама неће бити ако буду мало без поштеде, ни мамици ако Борица научи да се мало сам стара о себи, а нарав од самосталног и тегобног живота добије ону мушку патину уравнотежености и зрелости, која Теби помало недостаје.

Што се стихова тиче, мило ми је да си дошао на оно што сам ја пре пет година читао Неђи, а то је:

„Да стихове човек чита
Тек стомака кад је сита”.

Као што видиш, искуство користи да се боље разумеју уметничка дела и истине у њима, чак и кад су оне тако незнатне као на пример ови стихови милорада павића. И с те стране, дакле, са уметничке стране, имаћеш користи од свега што сад доживљаваш, само што ти то, наравно, још не можеш да схватиш.

Даље, у твојој школи, у Битољу, постоји један, зацело најмањи војник, који је мој одличан пријатељ иако је балетан, и зове се ЛАЛЕ, Драгослав Михајловић. Њега ћеш поздравити од моје стране и од стране нашег заједничког пријатеља Драгана Бајића, и гледаћеш да се упознате. Он је врло интелигентан и напредан човек, и надам се да вам неће бити досадно једно са другим.

Што се тиче оног о разним зборницима САН, ЛМС, ТРТ итд, све имам у виду и контролисаћу ако нешто Твоје изађе, или према Твојој жељи послати ако се нешто моје оклизне у свет.

⁷ Курзивом је обележено оно што је Павић написао руком.

⁸ Реченица у пост скриптуму је откуцана наопачке: да би се прочитала папир се мора окренути.

Код Твојих сада баш мислим да свратим и да им јавим оно што си поручио. Не знам да ли им пишеш, али ако ниси још, учини то одмах⁹ јер се сигурно брину.

Овде је све углавном по старом; ново је да Глигорић и Д. Костић покрећу нов књижевни часопис, „Савременост” или нешто слично. Живановић мисли да ће то бити нешто као СКГ. Видеће се.

Ја радим само¹⁰ на „Оњегину” – две строфе дневно, а остало гуламферишем по Београду. Сутра идем са Кузмом у Кораицу да беремо виноград. Шта ћеш, овде је досадно. Понећу „малог” Оњегина и флашу за ракију и вино. Има и свадба. Ако после будеш добијао мало вијугава и кривудава¹¹ писма, немој да се чудиш. Сливовиц!

Дотле буди расположен и пиши паметнија писма твом искреном пријатељу

Цицију

под ПС прилажем виц:

„Иде слон и наједном види нешто сићушно на путу, (Миша).

– Какво је ово створење – чуди се он и каже гледајући са висине: – Је ли, бре, што си ти такав?

Миш се шепури и шири и каже: „Знаш, мало сам био слаб ових дана!” (То је све, приложено перце је за голицање)

[3. X 1954.]

III

Београд, новембра

Драги Боро

Примио сам твоје писмо. Нисам ти раније писао јер сам добио госте: дошла ми је из Загреба једна пријатељица из Макарске, са летовања. Веома је интелигентна, лепа (стварно) и пружа ми све што се може зажелети од једне жене. Нико нема срце од камена, па чак ни кад је тај „нико” неко као Цици, који уме паметно

⁹ Реч „одмах” Павић је подвукао.

¹⁰ Реч „само” Павић је подвукао.

¹¹ Реч „кривудава” Павић је откуцао кривудавао, тј. у два реда.

да мисли и ради. Срећни немају времена за друге; зато немој да се чудиш што ти нисам раније писао. Када ми се деси као и Неђи пре кратког времена, потражићу утеху код тебе и њега. А то ће се зацело десити. Али ти свакако мислиш да сам ја заглибио; Драган чак сматра да ћу се ожени! Глупости. Већ сам почео да кочим, и брзо ће све бити у реду. Доста о женама, тј о жени. Као доказ да сам још онај стари паметан Цици у тим стварима, казаћу ти само да се састајем у исто време са још две жене осим ње.

Код нас је почео да пада снег, и Муска, који га први пут види, зачуђено уједа пахуљице што лете око његове њушке. Јуче сам био на утакмици и гледао како Чајковски зеза Кочиша и друштво. Требало је да буде бар 5:2 за нас. Кочиш одлично пуца главом; не шаље темпиране лопте кроз ваздух (тзв параболе), него забада главом лопту у земљу гола одозго наниже. Пушкаш није играо. Валок је био слаб. Стојановић је применио одличну тактику против корни које су ишле Кочишу на главу; висок је и истрчавао је и веома сигурно боксовао лопте, тако да је неколико пута скидао фудбал са глава противника. Овде је био конгрес књижевника и био сам позван да са Живановићем присуствујем свечаној претстави коју су београдска позоришта приредила у част конгреса. Присутан је био и Крлежа, јер се играо један његов комад. Нисам ишао јер сам имао обавеза на другом месту. Пре неки дан сам био код Гардића и читао ми је Лоркину „Јерму” и „Пирлинпилинову љубав” – две драме које су у његовом преводу ових дана изашле на Цетињу. „Пирлинпилин” је нешто изванредно, и када се књига појави у продаји, послаћу ти један примерак. Нећу виђам с времена на време. Остали ти се захваљују на поздраву. Ја сам претрпан емисијама и Оњегином. „Прилози” још нису изашли. Ових дана свратићу до твојих. Незадовољан сам много чиме; чини ми се да не радим довољно: онолико колико бих могло. Сенке последњих јесењих листова улазе кроз затворен прозор у моју собу и лагано слећу низа зид на под...

И тешко и досадно; никоме руку да даш
Кад душу ти обузме сета;
А жеље? што залуд и вечно тек желе да знаш,
А године лете; све најлепша лета!

Опкладе се Американац и Енглеz да причају лажи, па ко каже већу, да добије опкладу.

– „Изволите ви прво” – рекао је Американац.

– „После вас, сер” – одговорио је Енглеz и Американац је почео своју причу:

„Био једном у Њујорку један центлмен...”
„Носи паре” – рекао му је Енглеz.
Како ти се свиђа? Стари виц, али тачан.

Много поздрави Лалета и све наше, као и Ивањија.
Тебе воли и сећа те се чешће но што ти пише, твој друг
Цици

[22. XI 1954.]

IV

Драги Боро

Седео сам за писаћом машином и куцао дефинитивну редакцију „Оњегина” када је тата Зденко донео Твоје писмо. Одмах сам га отворио, и право да Ти кажем прочитао са већим задовољством но што читам Пушкиновог Евгенија који ми се већ на главу попео. Нисам Ти писао дуже времена јер твоју нову адресу нисам имао све до посете Твојима, коју и сам спомињеш.

Што се књижевних прилика тиче, има доста новина. Прво, „Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор” поново излазе. Још нису у продаји (мислим на 20 књигу 1–2,) али ћу Ти послати ових дана свој примерак, који сам добио на приказ. Достојно сам их приказао у „Радио Београду” у емисији „Прикази и белешке”, а опширнији приказ о њима објавићу у следећем броју НИН-а. Друго, Филозофски факултет у Београду је расписао велики конкурс. Између осталог и за једног асистента за свецку књижевност и једног за народну. Нажалост, распитао сам се и рекли су ми да су за сва места кандидати већ предвиђени. За народну је предвиђен онај Твој конкурент у питању тезе, Владан Недић (не Нешић како Ти пишеш). Ја га познајем и било ми је познато да ради исту тему као и Ти, па сам Ти то и писао у једном писму, које, како видим из твог причања ниси добио.

Мој посао је боље ишао у Радију него у штампи. Ја сам спремио литерарне одељке свечаних емисија посвећених пријатељству Индије и Југославије и Бурме и Југославије поводом Маршаловог боравка у тим земљама. Дао сам и једну емисију „Десет минута бурманске лирике”. Ту сам емисију и штампао у 210 броју НИН-а. Како радио није искористио у потпуности ове текстове дошло је до цумбуса, али се све лепо свршило. Е емисији „Радио универзитет” прочитао сам 22 децембра 1954 своје

предавање „Први словенски превод Бајрона”. Као што видиш, радим и на тези. Пронашао сам један врло рани српско-хрватски превод једне Бајронове песме, који је уједно и прво што је од Бајрона преведено на један словенски језик. Пре неки дан дао сам за „Радио универзитет” чланак „Један Шекспиров мотив код Војислава Илића”. Јавићу Ти када ће бити емисија да слушаш. Овога пута нећу читати ја јер сам вадио зуб и рана ми се загнојила па имам компликације. Ових дана сам добио на коректуру свој чланак „Једна Змајева позајмица из Пушкина”. Већ сам је извршио и вратио чланак у штампу јер 20 књига „Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор” (3-4) ускоро излази, а чланак се штампа у њој. У „Прилозима” имам у штампи још неколико ситнијих радова; (оно о Бајроновом стиху код Илића) и приказ књиге о Доситеју оног Американца – Нојиса.

Не знам да ли сам се свега сетио, али није важно. Што се тема за Твоју тезу тиче, немој ништа да одлучујеш. Ипак најзгоднија би била прва како и сам кажеш. Има за то још времена. И ја ћу (али ово у најстрожијем поверењу) вероватно променити тезу.

Сад мало о Неђи. Он је врло љут на Тебе, а ја на њега. Он на тебе (и ја се са њиме слажем) због твог, како чујемо у најмању руку дечачког и незрелог понашања. О томе ће ти и писати. Све што он мисли о томе мислим и ја. Ја сам љут на њега, јер он, како ми изгледа ништа не учи. Ако тако настави само још месец дана (само месец дана!) – а тако ће сигурно бити, – Неђа неће моћи да заврши студије пре војске! То практично значи никад. Вечити студент! лепог смо грађанина одгајили у нашој средини.

Ђеврек се распитивао за Тебе и дао сам му Твоју нову адресу. Ајша ради у Јајцу као професор и много Те поздравља.

А сад да пређемо на ствар.

Иду Американца и Француза и виде једну добру пичку.

– Екусарстмноп – каже Француз.

– ? – каже Американца.

– Екрпрсирпномсутк – каже Француз поново.

– ? – опет каже Американца.

– Деауобреа пеаичкуа – каже најзад Француз.

– Па што лепо не кажеш „добра пичка”? – каже Американца.

– Не могу, диго ми се језик!

П.С. Штос је добар само кад се прича. Ево његовог пандана:

– Које жене најлакше абортирају?

– ? –

– Францускиње.

– ? –

– Само пљуну.

Прими много поздрава од Неђе и Твог пријатеља
Циција

П. С.

Извини што је на овом листу некада требало да напишемо једну Неђину песму. Погрешили смо, па је остао само наслов, а ја га нисам видео и ево, све сам ово писао на њему.¹²

[28. I 1955.]

V

Београд, марта

Драги Боро

Примио сам твоје писмо у којем пишеш да си добио „Прилоге” и НИН; одмах сам га однео Неђи (са флашом врућег чаја пошто лежи грип) и заједно смо га прокоментарисали. Ниједно од она два ранија писма нисам примио а нисам ти писао зато што нисам био у стању ма шта да пишем; овде је тако досадно да људи на улицама повраћају од досаде као у оном Гогољевом комаду; усто још траје и Недеља нашег филма, па сам за два-три дана видео све ново, (одличан је „Крвави пут” а улога Јанка је без претеривања за „Оскара”) тако сада остају само стари, већ гледани филмови, једном речи ужас. „Оњегина” треба од сутра да куцам у дефинитивној форми, за штампу. И то је досадно. Немам пара иако много зарађујем (прошлог месеца преко 20. 000); трошим и то на жене, тј на најглупље. Сви дани личе један на други. Устанем касно, преводим, у подне идем до Радио станице (сад за Радио универзитет интервјуишем сина Рабиндранат Тагора, сликара, који се налази са особљем Индиске изложбе у Београду); ручам (једем ко свиња и угојио сам се) затим спавам (око 4 сата; до 6); бријање, узимам футролу са наочарима (по лекарској препоруци носим их у биоскопу и позоришту; врло су лепе: „амор” рам од позлаћеног метала; држе стакла само на једном месту) облачим нови амерички громби зимски капут и идем на састанак са једном од „заинтересованих” (има их моментално три); затим

¹² Са друге стране је писало: Недељко Нешић, ПТИЦА. И био је откуцан први стих: „У младој пролећној трави лежала је птица”.

позориште, биоскоп или „Три шешира”. Два пута недељно ложим код мене у соби, и онда идемо тамо; јербачина. Сутра, јово наново. То ти је сав мој живот; дани личе један на другог ко зец на зеца. Једва чекам да идем у војску. Теби је то можда смешно али ја сам тако преморен, а време ни за курац не ваља; снег па снег, а лапавица. Дојде ти на небо то да летнеш!

Сад мало о културном животу овде. Ништа. Неђи треба да се даје драма у Београдском драмском позоришту; каже да ће читање почети маја! Ако упали, скидам му капу. Тапшаћу на премијери тако да свима звоне уши. На факултету су задовољни мојим чланком у НИИ-у. Код Финција не могу да идем због оног твог чланка јер са њиме нисам у добрим односима; само бих покварио и теби посао, а рукопис не бих добио. Код Латковића сам ишао два пута да видим шта је са твојим радом, али нисам га нашао; стари се сигурно задржао негде у Новом Саду. Ићи ћу поново. Никако не стижем да прекуцам учисто чланак „Један Шекспиров мотив код Војислава Илића” а давно сам га већ обећао Д. Костићу за „Савременик”. Стоји и радио-драма „Евгеније Оњегин” у мојој адаптацији, мада је почетак диван (без претеривања). Ево одломка из Седме главе Е. О.; чувени опис пролећа:

„А кад се опет у пролећа
С јесени пало лишће врати,
Нас горкога губитка сећа
Шуштање ново што га прати,
Јер поредимо у дну душе
Са шумама што васкрснуше
Године наше брза хода
Којима НЕМА препорода!

Какви стихови! Погађају ме већ помало. Али, још смо млади. Скривено од света, сасвим у дну душе, и када никога нема пишем драму. Име јој је „Прошлост са дугим бичем”. Мало необично? Једва чекам да се отресем Е. О. Он ме много кочи. До сада бих имао бар једну премијеру (свеједно где) да није тог дугог превода. Одвратно. Нетреба да ти је жао што ниси у Београду. Незанимљив је. Сада по лапавици треба да идем код зубног лекара. Ужас!

Здраво,
Цици

П. С. (латиницом)

Каткад свраћам до твоје породице. Можда ћу и вечерас.

Буди стрпљив не знаш колико је корисно то што радиш; бићеш одморан човек кад се вратиш; одморан у нарочитом смислу не физички, јер то се зачас надокнади. Мени је интелектуалан посао дозлогрдио.

Виц.

1) Шта је то што Адам има напред а Ева позади?
шта је то: оно што Ева има напред Адам нема нигде?

(одговор у идућем писму)

2) [Павић је нацртао два дрвета, конопач за веш и два листа на конопцу] (два листа висе на конопцу)

Шта то значи? (Адам и Ева суше веш)

Београд, априла

(Био сам код Павловића за твој чланак. Сви бројеви „Прилога“ за сад су попуњени, тако да ће твој чланак стићи на ред тек кад будеш дошао из Армије. Тако је и боље, јер професор Павловић мисли да ћеш тада сигурно хтети понешто и да поправиш у тексту.)

[7. IV 1955.]

VI

Београд, маја

Драги Боро

После твог упорног ћутања од више недеља, морам поново да ти пишем. Надам се да ни овом приликом нећу добити одговор. Како си ти, видим из писама које пишеш кући; тамо свраћам скоро сваког дана; Неђа и ја разговарамо са твојом мамом о теби и свему другом, а ових дана имао сам и са Коком и Јоцом нека посла; Кока и он су се дивно и заиста пријатељски понели према мени у једном моменту када ми је њихова помоћ била потребна. Никад им то нећу заборавити. Пре неколико дана мадам Павић се вратила из болнице; мислили су лекари да је рак на руци; ни сада још ништа поуздано не знамо; можеш мислити како нам је. Зато не замери на дугом ћутању.

Ево ти мало новости о мени; „Евгеније Оњегин“ је завршен. Пишем коментар и напомене (као и мали предговор преводиоца чисто информативног карактера) и када и то завршим (око 20

маја) рукопис ће бити предат Стаматовићу у „Просвети“; један примерак иде Гавели (Ђури и Босиљки) а један остаје код мене. Тај примерак ћу прочитати мојој породици, и као гостима Неђи и Госпођи и Г. Палавестри. У тај мали круг ушао би и ти да си овде. Толико о „Оњегину“. Имао сам недавно предавање на Радио универзитету: „Један Шекспиров мотив код Војислава Илића“. Сада треба да га обрадим као чланак за „Савременик“, али нажалост никако ми не иде од руке. Најрадије ћу се латити радио драме „Евгеније Оњегин“ коју смо Неђа и ја већ концептирали једно јутро после пијанке, када је он спавао код мене.

Што се тиче осталих области мог живота, има једна новост за коју те молим да је никоме НИКОМЕ не кажеш; умало се нисам оженио! За длаку је фалило. И направио бих прву велику глупост у животу. Срећом, (будале имају среће) и нимало мојом заслугом (нажалост) та чаша ме је мимоишла!

Сада мало пословно. Молим те које од ових ствари треба да предамо академији? Ево ти списка, па ми јави:

- 1 Љуба Ненадовић као путописац
- 2 Ђирило и Методије
- 3 Анђелија Лазаревићева
- 4 Набавка књига код Фламариона (I-II)
- 5 Светосавска беседа
- 6 М. Милићевић и Л. Лазаревић
- 7 Рад на историји српске књижевности
- 8 Стеријине драме
- 9 О „Собранију“ Д. Обрадовића
- 10 Приступна беседа
- 11 југословенска уметност, наука и књижевност (на француском)
- 12 Уводно предавање
- 13 Српска књижевност
- 14 „Собраније“ Д. Обрадовића (II)
- 15 (преписка у једном коверту)
- 16 Стеван Сремац
- 17 Андра Николић
- 18 Стари српски биографи
- 19 Студије Ј. Вујића (на француском)
- 20 Преглед српске књижевности (стара, народна, дубровачка)
- 21 Милован Видаковић (шифови са коректуром)
- 22 О хронологији у делима Саве
- 23 Монографија о Бранку (нацрт и белешке)
- 24 О Балкану (са енглеским насловом)
- 25 Југословенска идеја кроз векове (на француском)

Молим те да на ово одговориш да бисмо знали како да поступимо. Не знам да ли ти је познато; Др Живановић је изабран и потврђен за ванредног професора Универзитета на катедри за словенске језике и књижевности. Предаваће пољску књижевност. Ових дана је завршио превод романа „Бескућници” од Жеромског, а недавно је позват на препоруку Др А. Белића да сарађује на Зборнику који амерички слависти издају 1955 године поводом стогодишњице смрти А. Мицкијевича. Живановић је обрадио одељак зборника који се односи на везе српскохрватске књижевности са пољским песником. То је велики рад, готово пола књиге, и изгледаће врло репрезентативно. Бићемо достојно заступљени у том међународном зборнику.

Ето, то су ти новости. Иначе све је по старом.

Умало да заборавим! Виц!

Једна стара девојка умире, и велечасни долази да је спреми за одлазак св. Петру.

Велечасни: Знате, ви се пред њиме морате појавити у одговарајућем оделу. Морате нам зато рећи да ли сте девојка или жена, јер одећа за девојке је бела а за жене љубичаста. Коју да вама ставимо.

Матора девојка: Зацело, белу.

Велечасни: Али, знајте да морате говорити сасвим искрено!

Матора девојка: знате шта, бела па мало ту и тамо љубичастог!

[21. V 1955.]

*

* *

Личност која се најчешће помиње у овим писмима јесте Недељко Нешић (звали су га, због ниског раста, Неша Наполеон), Павићев и Маринковићев колега и друг са студија. Трио нераздвојних другова (реч „трио” је из писама Недељка Нешића, која су такође у поседу Мирјане Маринковић)¹³ био је раздвојен Маринковићевим одласком у ЈНА. Павић и Нешић, сазнајемо то из Нешићевих писама, заједно чекају нову, 1955. годину, али су и

¹³ Писма Недељка Нешића, као и целокупна преписка Боривоја Маринковића, налазиће се у Легату Боривоја Маринковића, на Филозофском факултету у Новом Саду. (Одсек за српску књижевност ће бити власник Легата.) Пишем „налазиће се”, јер је Легат у оснивању. (Ова инфомација намењена је будућим истраживачима.) Иначе, кад Павић у писму помене „миловања” и да Недељко Нешић никоме не отвара врата, мисли на кафанску тучу која се збила оне вечери када је Боривоје Маринковић одлазио у војску.

свесни да ни следећу нову годину трио неће дочекати заједно. (Опет ће их раздвојити војска – али тада ће Павић и Нешић бити војници.) Можда је најбоље да цитирам самог Нешића: „Ипак нам ти недостајеш, за оно што је најлепше између нас, за оне литерарне свађе; удвоје – то није интересантно.”

Необична је и брижност Недељка Нешића и Милорада Павића према Маринковићевој мајци – посећују је, одлазе на славу... (Ипак су били у годинама када људи понекад и не знају да родитељи уопште постоје.)¹⁴

Иза Нешића су остали само литерарни покушаји, а из његових писама видимо да је ухљебије нашао у позоришту... Но, оно што је за ову преписку важно јесте тај доситејевски култ пријатељства, који тих година одређује и обликује њихове животе.

Кад смо већ поменули Доситеја – Павићеву и Маринковићеву велику тему – скренућемо пажњу и на Павићеву лепу, доситејевску, аутоиронију која се провлачи кроз ова писма. То је посебно видљиво када каже да ће у војску ићи као „цубок”. (Цубок је додаток – месарским речником речено – мање вредан додаток.)

Друга личност која се чешће него друге појављује у овој преписци је др Ђорђе Живановић, истакнути полониста, Павићев теча, али и ослонац младом истраживачу и преводиоцу. (Остало је сачувано писмо Ђорђа Живановића упућено Младену Лесковцу у којем се препоручује Павићев преводилачки рад.)¹⁵ Коначно, сазнајемо то из поменутог текста Ивана Негришорца, у наслеђеном стану, у стану који је припадао Ђорђу Живановићу, Павић је провео своје последње дане. Сам.

У књизи Радована Поповића *Први писац пређећ миленијума*, Ђорђе Живановић се помиње само једном: као писац поговора уз Павићев превод Пушкина.

¹⁴ „За нас то није никакав напор, ни обавеза, већ нешто што се чини само из једне пријатељске љубави” – писао је Нешић. О присности између Нешића и Маринковића сведочи нам и следећа реченица из писма: „Ту смо затекли слику једног угојеног медведа са посветом и потписом Бора.” Читаоцима је јасно, и да то не напишем, да множина овде подразумева Павића и Нешића. И даље: „И уопште, када се Цици и ја нађемо, увек се поклања од срца време сећању и причи о теби.” Али, оставимо нешто и будућим истраживачима. Узгред, неколико година касније у Нешићевим писмима Маринковићу – Павић се више не помиње!

¹⁵ У књизи *О Младену Лесковцу*, Београд 2011, Наталија Лудошки је описала посредничку улогу Ђорђа Живановића између младог рођака и моћног уредника у Матици. Наравно, у коренима Павићеве приповетке *Двобој*, налази се и Ђорђе Живановић, чију је улогу у свом литерарном стасавању, Павић, у тренуцима највеће славе, прећутао. Писма која су пред нама, рекли смо то већ, унеколико мењају ту слику.

Недељка Нешића и Боривоја Маринковића нема у тој Поповићевој књизи о Павићу!

Нема исто тако ни Миодрага Гардића, који се, истина једном, помиње у овој преписци; а који је – не бих да извлачим никакве закључке – на неки, можда другачији начин, утицао на Павића. Наиме, Павић помиње посету Гардићу – али тако, као да је то уобичајена ствар. А биографија овог новинара и преводиоца јесте биографија једног пустолова, која изгледа као да ју је измислио Милорад Павић. Наиме, Гардић је био добровољац у шпанском грађанском рату, председник синдиката у Барселони и Валенсији... Узгред, пун наслов књиге којом је Павић одушевљен је: *Љубав ѓоспoдина Перлимплина и Белисе у њиховом врџу*, а објављена је 1954. у Цетињу. (Павић пише: Пирлимпин.)

Пеција, који се помиње у првом писму, јесте Миодраг Пековић, писац три књиге под насловом *Чубурици*, Београд 1987. (Тај податак, као и податак о надимку Недељка Нешића, сазнајем од Предрага Палавестре, једног од јунака ове преписке.) Испитивачи, „Глига, Драги и Видо” су, по речима Лазе Чурчића, Велибор Глигорић, Драгољуб Павловић и Видо Латковић. Кока и Јоца су Косара Маринковић и Јован Лалошевић, лекари – сестра и зет Боривоја Маринковића. Ивањи је Иван Ивањи, писац и преводилац. Међутим, балетан Драгослав Михајловић није академик Драгослав Михаиловић. (Ово тек да не буде забуне.)

Остали јунаци ове преписке су одређени контекстом (нпр. јасно је да су Ђеврек и Ајша колеге са студија) и на њима се неће посебно задржавати.

Нужно је допунити и Павићев извештај са утакмице. Оно што се подразумевало данашњи читаоци не знају. Реч је о пријатељској утакмици између Партизана и Хонведа, која је одиграна 17. новембра 1954, а коју је Партизан добио са три према два. Тачно је да је играч утакмице био Златко Чајковски и да је Партизан био убедљиво бољи тим. Стрелац два гола за Партизан био је Марко Валок, који је по Павићевом спортском извештају био слаб на тој утакмици. (Ту се можда и крије тајна због чега Партизан није победио са већом разликом.) Иначе, ту утакмицу је посматрало педесет хиљада гледалаца, а Хонвед је тада у Европи био оно што је данас Барселона – фудбалска велесила. (Узгред, Боривоје Маринковић је активно играо фудбал, а до краја живота био је велики заљубљеник у тај спорт.)

Али, вратимо се литератури. Када у шестом писму Павић набраја теме и када пита Боривоја Маринковића шта да од тога дају Академији, природно је да не помиње име које је везано за те теме,

јер је то у преписци између њих двојице потпуно непотребно. А реч је о оставштини Павла Поповића.

Доносим и основне библиографске податке о помињаним текстовима. У рукама имам „Библиографију Милорада Павића” коју је урадио Милан Стевчић и која се налази на крају Павићеве књиге *Језичко ђамћење и ђеснички облик*, Нови Сад 1976. „Први словенски превод Бајрона” се не помиње. Текст „Једна Змајева позајмица из Пушкина” је објављен у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор*, Београд 1954, књ. XX, св. 3–4, 303–305. А „Један Шекспиров мотив код Војислава Илића” такође је објављен у *Прилозима*, али 1955. године, књ. XXI, св. 3–4, 315–322.

Боривоје Маринковић, пак, свој први текст у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор* – „Методије (Атанасије) Михаиловић, непознати српски песник с почетка XIX века у Војводини” – објављује тек 1957. године! (Књ. XXIII, св. 3–4, 237–252.) Али, не могу тврдити да је то баш текст за који је Павић посредовао. У рукама имам Библиографију коју је сачинио сам Боривоје Маринковић, а која се налази у књизи *Знањем ђрођив заборава* (Нови Сад 2013) у којој се налазе изабрани радови Боривоја Маринковића, а коју је за штампу приредио Радомир В. Ивановић.

*
* *

Поменуо сам већ да је Доситеј Обрадовић био велика и лепа тема и Милорада Павића и Боривоја Маринковића. Можда ме отуда прогони последња реченица – нешто о томе, да је, када је писао о Доситеју Обрадовићу, Милорад Павић уочио и истакао Доситејева прећуткивања – оно о чему је Доситеј ћутао!

А „стари лисац”, Милорад Павић, показала су нам то ова писма још једном, знао је и да ћути!